

Секція 5

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Григорій ТЕРЕЩУК

Доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної освіти та охорони праці, член-кореспондент НАПН України, перший проректор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЙОГО ПІДГОТОВКИ

Поняття «цінність» поєднує в собі три основні значення: предметні якості явищ, в основі яких лежить практичне та емоційне ставлення людини до них; моральні категорії, які характеризують психологічні риси людини; соціальні явища, що описують відносини між людьми [1].

За своєю сутністю «цінності» – це філософське категоріальне поняття. В свою чергу, філософське вчення про теорію цінностей називають «аксіологією». Професійні цінності педагога розглядаються в контексті педагогічної діяльності, тому їх вивчає «педагогічна аксіологія». Предметом педагогічної аксіології є формування ціннісного ставлення, ціннісної свідомості, ціннісної поведінки особистості.

Педагогічна аксіологія аналізує історичний розвиток педагогічної теорії та освітньої практики з позиції теорії цінностей, ціннісних основ освіти. Ця наука визначає ієрархію цінностей освіти, відображає її цілі, завдання, зміст та основні функції [2].

Професійні цінності майбутнього вчителя початкових класів – це ті орієнтири, на основі яких він спочатку обирає професію вчителя, далі – опановує освітню програму обраної професії в закладі фахової передвищої або вищої освіти. На стадії здобуття педагогічної освіти майбутній вчитель під час практик виконує професійну діяльність на рівні проби сил в умовах реального освітнього процесу, застосовує набуті в стінах закладу педагогічної освіти цінності, компетентності. Із професійними педагогічними цінностями вчителя іноді пов'язують і особистісні цінності, які характерні для професій типу «людина-людина» (за класифікацією на основі предмету праці).

Печерська Г. акцентує увагу на можливості інтеріоризації особистістю педагога педагогічних цінностей, їх віддзеркалення у професійних цінностях, які стають особистісними ціннісними орієнтаціями вчителя і відповідають вимогам професійної педагогічної діяльності до ціннісних ставлень, позицій, переконань педагогічних фахівців [3].

Нова українська школа передбачає «виховання на цінностях». Найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей. Нова українська школа орієнтується на формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством [4]. Щоб здійснювати виховний процес на основі цінностей, вчитель як особистість повинен такими цінностями володіти, їх переживати. Приклад учителя стає ключовим виховним елементом, який покликаний зацікавити дитину.

Учителі сучасної початкової школи застосовують особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи до управління освітнім процесом, психологію групової динаміки тощо. У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти визначає, що розвиток такої освіти має бути спрямований на створення умов для навчання й саморозвитку вчителів упродовж професійної діяльності, збереження національних традицій і цінностей, забезпечення якості освіти на всіх рівнях відповідно до світових та європейських стандартів [5].

Професійні цінності майбутнього вчителя початкових класів як необхідна передумова забезпечення якості його професійної діяльності на нормативно-правовому рівні проєктуються у стандартах вищої освіти та професійних стандартах. Так, професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [6], визначає професійні компетентності, знання та вміння, трудові функції вчителя, містить окремий розділ про його навчання та професійний розвиток, а також означає здатність педагога щодо виховання й соціалізації учнівського класу і окремого учня, духовного розвитку дітей, врахування індивідуальних особливостей учнів відповідно до Державних стандартів початкової освіти.

Як окрему позицію, у професійному стандарті підкреслено необхідність формування у вчителя початкових класів уміння «визначати власну професійну позицію та ідентифікувати себе як носія цінностей

професійного середовища», «переглядати систему цінностей і мотивів, які перешкоджають професійному та особистісному зростанню».

Стандартом вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка для першого (бакалаврського рівня вищої освіти [7] передбачена здатність майбутнього вчителя початкових класів зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, а також здатність до розвитку у молодших школярів критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.

Цікавий висновок щодо тлумачення професійних цінностей вчителя початкової школи зробила Чумак М. Вона зазначає, що феномен професійних цінностей є багатоаспектним і багаторівневим утворенням. Складність його науково-педагогічного усвідомлення пов'язана з тим, що професійні цінності одночасно можна розглядати як вирішальні моменти в професійному становленні майбутнього вчителя початкової школи. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки домінує підхід до визначення професійних цінностей, як таких якостей особистості, що забезпечують успішний перехід від системи вищої освіти до професійної діяльності.

Отже, можна констатувати, що у професійному стандарті і стандартах вищої освіти проглядається теза про те, що професійні і особистісні цінності майбутнього вчителя органічно «вплетені» в структуру його особистості, їх розвиток здійснюється гармонійно й взаємопов'язано. Професійні цінності майбутнього вчителя початкової школи доцільно розглядати як основу забезпечення якості його вищої освіти. Професійні цінності як «суб'єктивовані» внутрішні компоненти структури особистості майбутнього вчителя стимулюють його до власного професійного і духовного розвитку і водночас є передумовою для розвитку особистості молодшого школяра в процесі навчання і виховання, на уроках і в позаурочній роботі. Професійні і загальнолюдські цінності – основа професійної спрямованості майбутнього вчителя, базова ознака його педагогічних здібностей, без яких неможливо оволодіти професією вчителя на рівні сучасних вимог якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казьмірик С.М. Цінності та їх класифікація в аксіосфері людини // Наукові праці. Педагогіка. Вип 197 том 209. ЧДУ ім. П.Могили. 2012. С.90-92. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2012/209-197-17.pdf>
2. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 373 с.

3. Печерська Г. Професійні ціннісні орієнтації вчителів // Збірник наукових праць. Психологічні науки. Том 2 випуск 10 (91).
4. Нова українська школа [Електронний ресурс] : концептуальні засади реформування середньої школи : ухвалено рішенням Колегії МОН 20.10.2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html/>
5. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2013 р. № 1176
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 р. URL: <https://is.gd/HZy7zk>
7. Стандарт вищої освіти 013 бакалавр наказ МОН №357 від 23.03.2021 р.
8. Чумак М. Професійні цінності майбутнього вчителя початкової школи як чинник його особистісного становлення // Освіта та розвиток обдарованої особистості. №6 (25). 2014. С. 27-30.

Світлана КАЛАУР

*Доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
kalaur@tnpu.edu.ua*

ВДОСКОНАЛЕННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ЦЕНТРИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Як аксіому розглядаємо твердження про те, що професійна діяльність сучасного українського педагога повинна базуватися на високому рівні морально-етичної компетентності. У психолого-педагогічному контексті морально-етична компетентність передбачає інтеграцію теоретичних знань й практичних умінь на основі моральних ціннісних орієнтацій та особистісних якостей. Наголосимо, що належний рівень сформованості морально-етичної компетентності дасть можливість педагогу мати свідому етичну поведінку під час реалізації професійної діяльності відповідно до професійних вимог та норм. Особливо важливим є високий рівень морально-етичної компетентності у період російсько-української війни.

Зазначимо, що морально-етична компетентність тісно пов'язана зі змістом особистісних якостей, якими мають володіти українські педагоги. До найбільш актуальних якостей відносимо: доброзичливість (здатність до приятного сприйняття), готовність до своєчасної підтримки здобувачів